Yargı kararını yok sayan işlemlerle AKP iktidarının sahip çıktığı Yİ'ler için bürokratlara dava açıldı

Yap-İşlet santralları bürokratları yaktı

Enerji alanında herhangi bir ihale süreci olmaksızın uygulanan YİD modeliyle ilgili pek çok şaibenin ortaya çıkmasının ardından 1996 yılında gündeme gelen Yİ modeli daha iyi alternatif bir model olarak sunulmuştu. Bugün Türkiye'nin elektrik enerjisi ihtiyacının yaklaşık yüzde 25'ini üreten 5 Yİ santralını kurup işletecek firmalar, 1997 yılında yapılan ihalelerle belirlenmişti.

Hayati KÜÇÜK
EMO Hukuk Müşaviri

Üst düzey resmi kurumların raporlarıyla kamu zararına usulsüzlükleri saptanan 5 Yap-İşlet (Yİ) santralına ilişkin sözleşmeler konusunda 10 yıldır süren tartışmalar siyasi sorumluluk sahipleri düzeyinde bir sonuca ulaştırılamazken, açılan yeni davalarla başka bir boyuta geçildi. AKP İktidarı döneminde bu sözleşmelerin hukuka aykırı olduğunu saptayan yargı kararı yok sayılarak, kamu zararlarının oluşması pahasına bu sözleşmeler korunurken, sözleşmelere 10 yıl önce imza atan bürokratlar hakkında tazminat davaları açıldı.

Yİ santrallarıyla ilgili çeşitli işlemler nedeniyle açılan davalarda, çoğu eski 11 bürokrattan toplan 174.3 milyon dolar tazminat talep ediliyor. Yİ modeliyle yaptırılan 5 santralın kapasitelerini, yıllık net üretim ve alım garantisi miktarlarını yüzde 10 arttırarak kamuyu zarara uğrattıkları gerekçesiyle 1998 yılı Türkiye Elektrik Üretim ve İletim A.Ş. (TEAŞ) Yönetim Kurulu Üyesi olan 6 bürokrata 172.5 milyon dolarlık tazminat davaları açıldı. Ayrıca bu 5 santraldan biri olan Ankara Doğalgaz Santralı ile ilgili yapılan işlem nedeniyle de 1998 yılı TEAŞ Yönetim Kurulu'ndan 4 ve Yİ Komisyonu'ndan 5 kişi olmak üzere toplam 9 kişi hakkında da 1.8 milyon dolarlık tazminat davası açıldı.

Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. (TETAŞ) tarafından Aralık 2007'de açılan 4 dava, 2006 yılında düzenlenen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Teftiş Kurulu'nca hazırlanan 3 ayrı rapora dayanıyor. Bürokratlardan talep edilen tazminat, 5 santralın ticari işletmeye geçtiği 2002-2003 yıllarından 2005 yıl sonuna kadar olan dönemde gerçekleşmiş ve TETAŞ tarafından tespit edilmiş fiili kamu zararını kapsıyor. Teftiş Kurulu raporlarında, gelecek yıllarda da fazla ödemelerin gerçekleşmeye devam edeceği belirtilerek, **"Teşekkül (TETAŞ) zararının gelecek yıllarda da gerçekleşmemesini temin için uygulamaya konulan üretim artışına ilişkin sözleşme hükümlerinin iptal edilmesi"** gerektiği belirtiliyor. Şirketler nezdinde yapılacak girişimlerden sonuç elde edilemeyerek söz konusu fazla ödemelerin gelecek yıllarda da gerçekleşmesi durumunda ise, bu zararların sorumlu olan aynı bürokratlardan öncelikle rızalarıyla tahsili, mümkün olmadığı takdirde ise yasal yollardan tahsiline gidilmesi isteniyor.

Teftiş Kurulu raporlarında ve dava dilekçelerinde, elektrik üretim miktarları artırılmasına karşın birim fiyatta indirime gidilmemesi eleştirilirken, alım garantisi miktarı artırılarak da yakıt ve değişken işletme gideri ödenerek alınabilecek elektriğe fazladan yatırım ve sabit işletme gideri ödemesinin de yapılmak zorunda kalındığı ortaya konuluyor.

Yİ sözleşmeleriyle ilgili düzenlenen Teftiş Kurulu raporlarında, fiili olarak gerçekleşmemiş ya da Kurul'un uzmanlık alanı dışında bulunduğundan, zarar doğurup doğurmadığı anlaşılamayan başkaca usulsüzlüklere de dikkat çekiliyor. Raporda yer alan bu usulsüzlükler ve yapılması gereken işlemlere ilişkin saptamalar şöyle özetlenebilir:

Tahkim yerleri değiştirilmiş: Yİ sözleşmelerinde taraflar arasında doğacak uyuşmazlıklar için Ankara olarak öngörülen tahkim yeri, belirli hallerde İskenderun Santralı için Cenevre, diğer 4 santral için Londra olarak değiştirilmiş. Bu değişiklik nedeniyle tahkimin Londra'da yapılması durumunda kurumun ödemek zorunda kalacağı tutarın bürokratlardan tahsil edilmesi isteniyor.

Frekans kontrol yükünden kurtarılmışlar: 5 Yİ santralının, primer frekans kontrolü olarak bilinen elektrik sisteminde güç dengesinin sağlanmasına yönelik sorumluluk payları azaltılmış. Bu uygulama nedeniyle kurum zararı doğup doğmadığının TETAŞ Genel Müdürlüğü'nce değerlendirilerek, eğer zarar varsa yine bürokratlardan tahsil edilmesi istendi. Ayrıca TBMM Yolsuzlukları Araştırma Komisyonu Raporu'ndaki **"primer frekans kontrolü konusundaki işlemle; Adapazarı, İzmir ve Gebze santrallarında işletmede kalacakları dönem boyunca 910 milyon dolarlık kamu zararı oluşacağı"** tespitine de yer verildi.

Firma lehine düzenlemeler genelleştiriliyor: 5 Yİ santralının sözleşmelerindeki bir hüküm nedeniyle 5 firmadan birinin lehine yapılan düzenleme ile sağlanan yarar ve avantajın diğer firmalara da sağlanması öngörülmüş. Bu durumun kamuya ek külfet getirdiğine dikkat çekilerek, bu hükmün firmalarla görüşülerek sözleşmelerden çıkarılması talep ediliyor. Sözleşmelerden çıkarılamaması durumunda ise firmalara ilave hak verecek düzenlemelerden kaçınılması gerektiği belirtiliyor.

İhaleye fesat karıştırma zamanaşımına uğramış

Raporlarda, kimi bürokratlarla ilgili olarak görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma suçlarından cezai işlem yapılması ve disiplin hükümlerinin uygulanması gerektiği saptanmasına karşın, bu işlemlerin yapıldığı tarih itibariyle zamanaşımına uğradığı vurgulanıyor.

Söz konusu Yİ sözleşmeleri yapıldığı zamandan itibaren tartışma konusu olmuş, yargı aşamasına taşınmış, pek çok resmi raporla kamu zararına düzenlemeler saptanmış olmasına karşın bazı işlemlerin zaman aşımına uğradıktan sonra cezai işlem yapılması gerektiğinin saptanmış olması da ayrı bir çelişki oluşturuyor. Siyasal açıdan bakıldığında bu sözleşmelerden şikayetçi olan AKP'nin yaklaşık 5 yıl süren birinci iktidarı döneminde söz konusu sözleşmelerle ilgili hiçbir işlem yapmamış olması da ayrıca dikkat çekici bir unsur olarak ortada duruyor.

Enerji alanında herhangi bir ihale süreci olmaksızın uygulanan yap-işlet-devret modeliyle ilgili pek çok şaibenin ortaya çıkmasının ardından 1996 yılında gündeme gelen Yİ modeli daha iyi alternatif bir model olarak sunulmuştu. Bugün Türkiye'nin elektrik enerjisi ihtiyacının yaklaşık yüzde 25'ini üreten 5 Yİ santralını kurup işletecek firmalar, 1997 yılında yapılan ihalelerle belirlenmişti. Yİ santrallarıyla ilgili ihale süreçleri, sözleşme görüşmeleri, sözleşmelerin imzalanması ve sonrasında 2003 yılına kadar süren sözleşme değişiklikleri ile ilgili TBMM Yolsuzlukları Araştırma Komisyonu, Sayıştay, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Raporu ve Enerji Bakanlığı müfettişlerince düzenlenen çok sayıda raporla usulsüzlükler ve kamu zararına uygulamalar saptanmıştı. Bu raporlarda, Yİ santralları için yapılan iki ihalede, birinci değil, ikinci sıradaki firmaların ihaleyi kazanmalarının sağlandığı, yasa ve yönetmeliklere aykırı pek çok hususun, firmaların istekleriyle sözleşmelere konulduğu, üstelik bu hükümlerin tekliflerde yer alması halinde ihale dışı bırakılmasını gerektirecek derecede şartnamaye aykırı olduğu saptamalarını bulmak mümkün.

Örneğin İskenderun Santralı İhale

Şartnamesi'nin Teklif Hazırlama Kuralları içerisinde, santral gücü 1100 megavat ve türbin ünitesi çıkış gücü 550 megavatın üstünde olan tekliflerin değerlendirmeye alınmayacağı hükmü bulunduğu halde, şirket ile tek ünitesi 605 megavat olan 1210 megavat gücündeki bir santral için sözleşme imzalandığı, buna rağmen teklif edilen birim enerji fiyatında indirim yapılmadığı, böylece teklifin ve tüm ihalenin temelinin değiştirildiği ve ihaleye katılanlar arasında haksız rekabete neden olunduğu Enerji Bakanlığı Teftiş Kurulu Raporu'nda belirtiliyor.

Siyasi sorumluluk yok sayılıyor

İskenderun'da Yİ modeliyle kurulan ithal kömür santralıyla ilgili ortaya çıkan usulsüzlükler, Beyaz Enerji adıyla bilinen davaya konu olmuş ve ilgili bürokratlar yargılanmışlardı. Teftiş Kurulu raporlarında da, kamu yararına aykırı Yİ sözleşmeleriyle ilgili yalnızca kararlarda imzası bulunan bürokratların sorumlu tutulması ve ortaya çıkan zararların kendilerinden tahsil edilmesi için dava açılmış olmasına karşın, Yİ modeli ve uygulamalarıyla ilgili ortaya çıkan gelişmeler, sorumluluğun yalnızca bürokratlarda olmadığına işaret ediyor.

2006 yılında düzenlenen Enerji Bakanlığı Teftiş Kurulu Raporu'nda, TEAŞ bünyesinde oluşturulan Yİ Komisyonu'nun, şirketlerin istekleriyle ilgili olarak Yönetim Kurulu'nu uyardığı bilgisine yer veriliyor. Rapora göre, Yİ Komisyonu, Anayasa'nın 137. maddesindeki **"Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir, bu halde emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz"** hükmünü hatırlatarak, **"Yönetim Kurulu'nu yanıltmamak için yeniden bir açıklama yapmak ve kesin talimat almak açısından"** Yönetim Kurulu'nu bilgilendirdiğini ifade ediyor. Bunun üzerine TEAŞ Yönetim Kurulu'nun 21 Aralık 1998 tarihinde uyarıların bazılarını dikkate alan içerikte karar verdiği, hatta sözleşmeyi bu doğrultuda parafladığı, ancak bir gün sonra 22 Aralık 1998'de şirketlerin isteklerine uygun yeni bir Yönetim Kurulu kararı alınarak, sözleşmenin değiştirildiği raporda anlatılıyor. Bu durum, yapılan işlemler nedeniyle yalnızca bürokratların değil, siyasi düzeyde sorumluluk sahiplerinin de sorgulanması gerektiğini gösteriyor.

AKP Hükümeti döneminde ise yargının hukuka aykırı olduğunu saptadığı Yİ sözleşmeleri, yargı kararı yok sayılarak, korunmaya çalışıldı. Bu dönemde çıkarılan bir yasa ile Yİ sözleşmelerinin özel hukuk hükümlerine tabi sözleşmeler olması öngörüldü. Sonuç olarak, sözleşmelerin bir yasa hükmüyle yenilenmesinin üzerinden 1.5 yıl geçtikten sonra, aynı sözleşmelerle ilgili kararların altına 10 yıl önce imza atan bürokratlar hakkında dava açılmış oluyor. Bu durum, yaşanan usulsüzlüklere ve ortaya çıkan kamu zararına, siyasi karar vericilerin de ortak olup olmadığı sorusunu akla getiriyor ve bürokratların yanı sıra, siyasi sorumlulardan da hesap sorulabilecek etkin mekanizmaların işleyip işlemeyeceği sorusu orta yerde durmaya devam ediyor. ■

AKP Hükümeti döneminde yargının hukuka aykırı olduğunu saptadığı Yİ sözleşmeleri, yargı kararı yok sayılarak, korunmaya çalışıldı. Bu dönemde çıkarılan bir yasa ile Yİ sözleşmelerinin özel hukuk hükümlerine tabi sözleşmeler olması öngörüldü. Bu durum, yaşanan usulsüzlüklere ve ortaya çıkan kamu zararına, siyasi karar vericilerin de ortak olup olmadığı sorusunu akla getiriyor.

AKP şikayetçi olduğu Yİ'lere sahip çıktı

Yap-İşlet (Yİ) sözleşmelerinin gündeme geldiği 1996 yılından bu yana siyasal iktidarlar, daima bu sözleşmelerin arkasında duracak kararlara imza attılar. Bir yandan resmi kurullar ve komisyonlar eliyle Yİ sözleşmelerinin zararları tespit edilirken, diğer yandan siyasi mekanizmalar bu sözleşmeleri ayakta tutmak için kararlar aldılar.

Yİ sözleşmeleriyle ilgili en önemli gelişme, bu sözleşmelerin iptali için Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi Vakfı (KİGEM) tarafından açılan davalar sonrasında yaşandı. KİGEM'in açtığı üç ayrı davada, Danıştay tarafından yürütmenin durdurulması kararları verilmişti. Danıştay 13. Dairesi'nin kararında, Yİ sözleşmelerinin imtiyaz niteliği taşıdığı halde, özel hukuk sözleşmesi olarak düzenlenmesi ve Danıştay incelemesinden geçirilmemiş olması hukuka aykırı bulunmuştu. Böylece, kendilerinden önceki dönemlerde imzalanan YİD ve Yİ sözleşmelerinden sürekli şikayetçi olan AKP iktidarının eline, bu sözleşmelerden kurtulmak için önemli bir fırsat geçmişti. Oysa AKP iktidarının, şikayetlerinde samimi olmadığını gösteren bir dizi gelişmeye tanık olundu.

AKP iktidarının; Danıştay kararının gereğini yerine getirmek yerine, yürütmenin durdurulması kararlarını uygulamamak için, 2005 yılında bir Bakanlar Kurulu Prensip Kararı aldığı ortaya çıktı. KİGEM, hukuka açıkça aykırı olan Bakanlar Kurulu Kararı'nı da yargıya taşıdı ve Danıştay bu kararın da yürütülmesini durdurdu. Danıştay kararında, hukuk devleti açısından önemli şu saptamalara yer verilmişti:

"(…) hukuk düzenimizde Danıştay, bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinin kararlarının gereğinin idarece geciktirilmeksizin yerine getirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. (…) yargı kararının gereğine göre işlem tesis edilmesi gerekirken, yargı kararının uygulanamaz hale getirilmesine yönelik olarak (…) Santralı'nın üretim faaliyetinin devamı yolunda karar alınmasında hukuka uyarlık görülmemiştir."

Yüksek mahkemenin bu kesin kararı, iktidara bir şans daha vermişti. Ancak siyasal iktidar, ülkenin enerjisiz kalacağı gibi anlaşılmaz bir gerekçeyle, Yİ santrallarının faaliyetine el koymaya yanaşmadı. Santralların sözleşmelerinin yeniden ele alınarak, Danıştay incelemesinden geçirilmesi, böylece kamu yararına aykırı olduğu kesinlik kazanmış sözleşme hükümlerinden kurtulmanın yolu dahi aranmadı. Bunun yerine, yargı kararını geçersiz kılacak bir yola başvuruldu. 18 Temmuz 2006 tarihinde çıkartılan bir yasayla, Yİ sözleşmelerinin özel hukuk hükümlerine tabi olduğu hüküm altına alındı ve daha önce imzalanmış sözleşmelerin, ilgili şirketlerin 3 ay içerisinde başvurması halinde, başkaca herhangi bir işleme gerek kalmaksızın içerdiği hüküm ve şartlarla yenilenmiş sayılacağı kuralı getirildi. Böylece, hakkındaki usulsüzlükler birçok yargı kararıyla kesinleşmiş ve devletin en üst denetim birimlerinin raporlarında kamu yararına aykırı olduğu saptanmış sözleşmeler, hukuk devleti açısından sorgulanmaya muhtaç bir yasa hükmüyle yine uygulamada kalmaya devam ediyor. ■